

Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
prednesené 22. apríla 2021¹

Vec C-824/19

TC,

UB

proti

Komisija za zaštita ot diskriminacija,

VA,

za účasti:

Värhovna administrativna prokuratura

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Värhoven administrativen säd (Najvyšší správny súd, Bulharsko)]

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Rovnosť zaobchádzania v zamestnaní a povolani – Diskriminácia na základe zdravotného postihnutia – Smernica 2000/78/ES – Výkon činnosti profesionálneho príseďiaceho nevidiacou osobou v rámci trestného konania – Článok 4 ods. 1 – Základná a rozhodujúca požiadavka na zamestnanie na výkon činnosti príseďiaceho – Pravidlá trestného konania – Článok 5 – Primerané úpravy – Charta základných práv Európskej únie – Článok 47 – Právo na spravodlivý proces – Dohovor Organizácie Spojených národov o právach osôb so zdravotným postihnutím – Článok 13 – Prístup k spravodlivosti“

I. Úvod

1. Prejednávaná vec sa týka diskriminácie na základe zdravotného postihnutia na pracovisku. Týka sa výkonu činnosti príseďiaceho v trestnom konaní, ktorá je činnosťou vykonávanou v tejto veci za odmenu, a teda na profesionálnej úrovni, nevidiacou osobou.

2. Súdny dvor má poskytnúť výklad smernice 2000/78/ES², ktorá zakazuje diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia, v spojení s ustanoveniami Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach osôb so zdravotným postihnutím z 13. decembra 2006³ (ďalej len „Dohovor OSN“), a určiť, či môže byť úplné vylúčenie nevidiacich osôb z účasti na trestnom konaní ako

¹ Jazyk prednesu: francúzština.

² Smernica Rady z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani (Ú. v. ES L 303, 2000, s. 16; Mim. vyd. 05/004, s. 79).

³ Dohovor Organizácie Spojených národov o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý bol schválený v mene Európskeho spoločenstva rozhodnutím Rady 2010/48/ES z 26. novembra 2009 (Ú. v. EÚ L 23, 2010, s. 35).

prísediacich v rámci zárobkovej činnosti odôvodnené na základe článku 4 ods. 1 tejto smernice. Vnútroštátny súd sa predovšetkým pýta, či predstavuje zrak základnú a rozhodujúcu požiadavku na zamestnanie v zmysle tohto ustanovenia.

3. Návrh na začatie prejudiciálneho konania bol podaný v rámci sporu medzi TC, predsedom súdu, a UB, sudkyňou trestného senátu, na jednej strane a Komisia za zaštitu ot diskriminacija (Komisia na ochranu pred diskrimináciou, Bulharsko) a VA, príseďiacou tohto senátu, ktorá je nevidiaca, na druhej strane. TC a UB spochybňujú rozhodnutie Komisie na ochranu pred diskrimináciou, ktorým im boli uložené pokuty za diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia VA, ktorej nepovolili zúčastniť sa na súdnom konaní ako príseďiacej.

4. Vec nevyhnutne povedie Súdny dvor k vyváženiu jednak povinnosti štátu ako zamestnávateľa prijať vhodné opatrenia na podporu integrácie osôb so zdravotným postihnutím do sveta práce, v prejednávanej veci na výkon zárobkovej činnosti príseďiaceho v trestných veciach, a jednak vnútroštátnych pravidiel trestného konania, ktoré majú zaručiť spravodlivý proces.

5. Na záver mojej analýzy navrhnem Súdnemu dvoru, aby rozhodol, že v prípade, ak ide o zárobkovú činnosť, sú členské štáty povinné vykladať svoje pravidlá trestného konania v čo najväčšej miere tak, aby sa nevidiace osoby mohli zúčastniť ako príseďiaci v trestných veciach. Pokiaľ ide konkrétne o takú osobu, ako je osoba, o akú ide vo veci samej, ktorá spĺňa kritériá stanovené vnútroštátnym právom na výkon funkcie príseďiacej v týchto veciach a ktorá bola prijatá do práce v tejto funkcii, navrhnem Súdnemu dvoru, aby rozhodol, že úplné vylúčenie tejto osoby z účasti na týchto veciach na základe posúdenia jej údajnej neschopnosti vykonávať funkcie príseďiacej z dôvodu jej zdravotného postihnutia, je neprimerané a predstavuje diskrimináciu v rozpore so smernicou 2000/78 v spojení s ustanoveniami Dohovoru OSN.

II. Právny rámec

A. Medzinárodné právo

6. Dohovor OSN vo svojom článku 5 ods. 2 zakazuje akúkoľvek diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia, najmä na pracovisku v súlade s článkom 27 tohto dohovoru, a stanovuje, že v záujme presadenia rovnosti a odstránenia diskriminácie sú zmluvné strany povinné prijať primerané úpravy.

7. Článok 13 tohto dohovoru, nazvaný „Prístup k spravodlivosti“, vo svojom odseku 1 uvádza:

„Zmluvné strany zabezpečia pre osoby so zdravotným postihnutím účinný prístup k spravodlivosti na rovnakom základe s ostatnými okrem iného poskytnutím procesných a veku primeraných úprav s cieľom uľahčiť im účinné plnenie ich úlohy priamych a nepriamych účastníkov vrátane úlohy svedkov, vo všetkých súdnych konaniach, a to aj vo fáze vyšetrovania a predbežného konania.“

B. Právo Únie

8. Odôvodnenia 17, 20 a 23 smernice 2000/78 stanovujú, že:

„(17) Táto smernica, bez ohľadu na povinnosť zabezpečiť primerané úpravy pre ľudí so zdravotným postihnutím, nevyžaduje nábor, postup v zamestnaní, zachovanie pracovného pomeru alebo odbornú prípravu jednotlivca, ktorý nie je príslušný, schopný alebo k dispozícii, aby vykonával podstatné funkcie dotknutého pracovného zaradenia alebo aby absolvoval príslušnú odbornú prípravu.

...

(20) Vhodné opatrenia, t. j. účinné a praktické opatrenia by sa mali vykonať na prispôsobenie pracoviska zdravotnému postihnutiu, napríklad prispôobením priestorov alebo úpravou pracovného zariadenia, úpravou pracovného času, rozdelením úloh alebo poskytnutím možností na odbornú prípravu a integráciu.

...

(23) Za veľmi obmedzených okolností možno odôvodniť rozdielne zaobchádzanie, keď charakteristika súvisiaca s náboženstvom alebo vierou, zdravotným postihnutím, vekom alebo sexuálnou orientáciou je základnou a rozhodujúcou požiadavkou povolania a keď je cieľ oprávnený a požiadavka primeraná. Takéto okolnosti by mali byť uvedené v informácii, ktorú členské štáty predložia Komisii.“

9. Článok 2 tejto smernice, nazvaný „Pojem diskriminácie“, stanovuje:

„1. Na účely tejto smernice sa pod pojmom ‚zásada rovnakého zaobchádzania‘ rozumie, že nemá existovať žiadna priama alebo nepriama diskriminácia založená na ktoromkoľvek z dôvodov uvedených v článku 1.

2. Na účely odseku 1:

a) o priamu diskrimináciu ide, ak sa z niektorého z dôvodov uvedených v článku 1 zaobchádza s jednou osobou nepriaznivejšie ako sa v porovnateľnej situácii zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa mohlo zaobchádzať s inou osobou;

...

5. Táto smernica nebude mať žiadny vplyv na opatrenia stanovené vnútroštátnymi právnymi predpismi, ktoré sú v demokratickej spoločnosti potrebné pre verejnú bezpečnosť, na udržanie verejného poriadku a predchádzanie trestnej činnosti, na ochranu zdravia a ochranu práv a slobôd iných.“

10. Článok 3 ods. 1 uvedenej smernice, nazvaný „Rozsah“, znie takto:

„V rámci právomocí delegovaných na spoločenstvo sa bude táto smernica vzťahovať na všetky osoby, tak vo verejnom ako i v súkromnom sektore, vrátane verejných orgánov vo vzťahu k:

a) podmienkam prístupu k zamestnaniu, samostatnej zárobkovej činnosti alebo povolaniu, vrátane kritérií výberu a podmienok náboru, bez ohľadu na oblasť činnosti a na všetkých úrovniach profesionálnej hierarchie, vrátane postupu v zamestnaní;

...

c) podmienkam zamestnania a pracovným podmienkam vrátane podmienok prepúšťania a odmeňovania;

...“

11. Článok 4 tejto smernice, nazvaný „Požiadavky na povolanie“, v odseku 1 stanovuje:

„Bez ohľadu na článok 2 ods. 1 a 2 môžu členské štáty stanoviť, že rozdiel v zaobchádzaní, ktorý je založený na charakteristike súvisiacej s niektorým z dôvodov podľa článku 1, nie je diskrimináciou, keď pre povahu určitých dotknutých pracovných činností alebo kontext, v ktorom sa vykonávajú, táto charakteristika tvorí skutočnú a rozhodujúcu požiadavku na zamestnanie [základnú a rozhodujúcu požiadavku na povolanie – *neoficiálny preklad*] pod podmienkou, že cieľ je oprávnený a požiadavka je primeraná.“

12. Článok 5 smernice 2000/78, nazvaný „Primerané prispôsobenia [úpravy – *neoficiálny preklad*] pre osoby so zdravotným postihnutím“, stanovuje:

„Na uplatnenie zásady rovnakého zaobchádzania vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím sa vykonajú primerané prispôsobenia [úpravy – *neoficiálny preklad*]. Znamená to, že zamestnávateľia vykonávajú podľa potreby jednotlivého prípadu vhodné opatrenia, aby umožnili osobe so zdravotným postihnutím vstúpiť, zúčastňovať sa alebo postupovať v zamestnaní alebo absolvovať odbornú prípravu, pokiaľ také opatrenia nie sú pre zamestnávateľa neúmerným bremenom. Toto bremeno nebude neúmerné, ak je dostatočne kompenzované opatreniami existujúcimi v rámci politiky zdravotne postihnutých v danom členskom štáte.“

C. Bulharské právo

13. Článok 6 Ústavy Bulharskej republiky (DV č. 56 z 13. júla 1991, v znení zmien DV č. 12 zo 6. februára 2007) v odseku 1 stanovuje:

„1. Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní, pokiaľ ide o ich dôstojnosť a práva.“

14. Podľa článku 48 tejto Ústavy:

„1. Občania majú právo na prácu. Štát zabezpečí vytvorenie podmienok na výkon tohto práva.

2. Štát zabezpečí podmienky na výkon práva na prácu pre osoby s telesným a duševným zdravotným postihnutím...“

15. Článok 4 ods. 1 zakon za zaštita ot diskriminacija (zákon na ochranu pred diskrimináciou, DV č. 86 z 30. septembra 2003, v znení zmien DV č. 26 zo 7. apríla 2015; ďalej len „zákon proti diskriminácii“) zakazuje akúkoľvek priamu alebo nepriamu diskrimináciu najmä na základe zdravotného postihnutia.

16. Podľa článku 7 ods. 1 bodu 2 zákona proti diskriminácii:

„Nie je diskrimináciou:

rozdiel v zaobchádzaní s osobou na základe charakteristiky súvisiacej s jedným z dôvodov uvedených v článku 4 ods. 1, pokiaľ táto charakteristika predstavuje základnú a rozhodujúcu požiadavku na povolanie z dôvodu povahy práce alebo určitej činnosti alebo podmienok výkonu tejto práce [alebo tejto činnosti], ak je cieľ oprávnený a požiadavka nejde nad rámec toho, čo je potrebné na jeho dosiahnutie.“

17. Článok 66 zakon za sádebnata vlast (zákon o súdnej moci, DV č. 64 zo 7. augusta 2007, v znení zmien DV č. 29 z 8. apríla 2019; ďalej len „zákon o súdnej moci“) stanovuje, že v zákonom stanovených prípadoch je senát prvostupňového súdu zložený aj zo „sádební zasedateli“ (prísediacich), ktorí majú rovnaké práva a povinnosti ako sudcovia.

18. Podľa článku 67 ods. 1 zákona o súdnej moci:

„Za prísediaceho môže byť zvolený každý bulharský občan, ktorý je spôsobilý na právne úkony a ktorý:

1. je vo veku od 21 do 68 rokov,
2. má súčasnú adresu v obci v súdnom obvode súdu, do funkcie ktorého je volený,
3. má ukončené minimálne stredoškolské vzdelanie,
4. nebol odsúdený za úmyselný trestný čin, a to i v prípade, ak sa naňho hľadí, ako keby nebol odsúdený;
5. netrpí žiadnou duševnou chorobou.“

19. Článok 8 ods. 1 nakazatelno-procesualen kodex (Trestný poriadok, DV č. 86 z 28. októbra 2015, v znení zmien DV č. 16 z 22. februára 2019; ďalej len „Trestný poriadok“) stanovuje:

„V prípadoch a za podmienok stanovených týmto poriadkom sú prísediaci súčasťou rozhodovacích zložení súdov.“

20. Článok 13 tohto poriadku stanovuje v odseku 1, že súd, prokurátor a vyšetrovacie orgány sú v rámci svojich právomocí povinní prijať všetky opatrenia na zistenie objektívnej pravdy, a v odseku 2, že objektívna pravda je zistená spôsobom a prostriedkami stanovenými v tomto poriadku.

21. Na základe článku 14 ods. 1 uvedeného poriadku súd, prokurátor a vyšetrovacie orgány rozhodujú na základe svojho vnútorného presvedčenia.

22. Podľa článku 18 toho istého poriadku súd, prokurátor a vyšetrovacie orgány rozhodujú na základe dôkazov, ktoré osobne získali a vykonali, okrem prípadov, ak tento zákon stanovuje inak.

III. Spor vo veci samej, prejudiciálne otázky a konanie na Súdnom dvore

23. VA má trvale zníženú pracovnú schopnosť z dôvodu straty zraku. Ukončila vysokoškolské vzdelanie v odbore právo, úspešne zložila skúšku odbornej spôsobilosti a potom pracovala v Únii nevidiacich a štruktúrach Európskej únie nevidiacich.

24. V roku 2014 bola VA prijatá ako prísediac na Sofijski gradski säd (Mestský súd Sofia, Bulharsko) v rámci konania, ktoré uskutočnila mestská rada tohto mesta. Bola pridelená na Sofijski rajonen säd (Okresný súd Sofia, Bulharsko) a žrebom do šiesteho trestného senátu tohto súdu, v ktorom zasadala sudkyňa UB spolu s ďalšími tromi prísediacimi. Dňa 25. marca 2015 zložila na tomto súde prísahu ako prísediac.

25. VA sa počas obdobia od 25. marca 2015 do 9. augusta 2016, ktoré trvalo takmer rok a pol, nezúčastnila na žiadnom pojednávaní v trestnom konaní. V máji 2015 požiadala predsedu Sofijski rajonen säd (Okresný súd Sofia), ktorým bol TC, o pridelenie k inému sudcovi, avšak nedostala žiadnu odpoveď.

26. Dňa 24. septembra 2015 sa VA obrátila na Komisiu na ochranu pred diskrimináciou, pričom tvrdila, že sudkyňa UB a predseda súdu, TC, ju znevýhodnili z dôvodu jej zdravotného postihnutia, keďže sudkyňa UB jej neumožnila zúčastniť sa na žiadnom trestnom konaní a predseda súdu, TC, nevyhovel jej žiadosti o preradenie k inému sudcovi na účely výkonu jej práva na prácu ako prísediacej.

27. Rozhodnutím zo 6. marca 2017 dospela Komisia na ochranu pred diskrimináciou po vypočutí UB a TC k záveru, že sa voči VA dopustili diskriminácie na základe jej zdravotného postihnutia, a to najmä v zmysle článku 4 zákona proti diskriminácii, a uložila každému z nich pokutu vo výške 500 a 250 bulharských levov (BGN) (približne 256 a 128 eur).

28. UB a TC podali proti tomuto rozhodnutiu žaloby na Administrativen säd Sofia-grad (Správny súd Sofia-mesto, Bulharsko), ktorý ich zamietol. Tento súd predovšetkým dospel k záveru, že principiálne zavedenie obmedzení prístupu k takému určitému povolaniu alebo takej určitej činnosti, ako je činnosť prísediaceho, vzhľadom na skutočnosť, že predmetné zdravotné postihnutie by znemožnilo jej plnohodnotné vykonávanie, bolo nezákonné. Pravidlá trestného konania síce vyžadujú, aby taký prísediaci dodržiaval základné zásady tohto konania, a to v prípade rozhodovacieho zloženia bezprostrednosť, zistenie objektívnej pravdy a vytvorenie vnútorného presvedčenia. Domnienka, že existencia zdravotného postihnutia zbavuje vo všetkých prípadoch osobu schopnosti dodržiavať tieto zásady, však predstavuje diskrimináciu. Tento súd dodal, že okolnosť, že VA sa od 9. augusta 2016, kedy nadobudla účinnosť legislatívna reforma, ktorou bolo zavedené elektronické pridelovanie prísediacich, zúčastnila na mnohých pojednávaniach v trestných veciach, tieto úvahy dokladá.

29. UB a TC podali proti rozhodnutiam Administrativen säd Sofia-grad (Správny súd Sofia-mesto) kasačné opravné prostriedky na vnútroštátny súd, Värhoven administrativen säd (Najvyšší správny súd, Bulharsko). UB na podporu svojho kasačného opravného prostriedku tvrdí, že prvostupňový súd nesprávne uprednostnil zákon proti diskriminácii pred Trestným poriadkom, ktorý má vyššiu právnu silu, a zásadami zakotvenými v tomto poriadku. Zdôraznila,

že ako trestná sudkyňa musí v rámci preskúmania prípadov na súde dodržiavať zákon proti diskriminácii a tieto zásady, a rovnako musí zabezpečiť, aby sa všetci členovia rozhodovacieho zloženia zaoberali dôkaznými prostriedkami založenými v spise rovnakým spôsobom, ako aj to, aby všetci členovia rozhodovacieho zloženia získali bezprostredný dojem o správaní účastníkov konania. TC tvrdí, že tento súd mal uplatniť článok 7 ods. 1 bod 2 tohto zákona, ktorý sa týka existencie základnej a rozhodujúcej požiadavky na zamestnanie. Vzhľadom na povahu funkcií prísediacich tieto funkcie nemôžu zabezpečovať osoby, ktorých zdravotné postihnutie vedie k porušeniu uvedených zásad.

30. V tejto súvislosti vnútroštátny súd so zreteľom na pravidlá trestného konania uvádza, že nie je jednoznačne stanovené, či je rozdielne zaobchádzanie s takou nevidiacou osobou, ako je VA, pri výkone činnosti prísediaceho prípustné vzhľadom na ustanovenia Charty základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta“), Dohovoru OSN, ako aj smernice 2000/78, ktorej cieľom je zabezpečiť rovnosť osôb so zdravotným postihnutím v zamestnaní a povolani.

31. Värhoven administrativen säd (Najvyšší správny súd) preto rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

- „1. Vyplýva z výkladu článku 5 ods. 2 [Dohovoru OSN] a článku [2] ods. 1, 2 a 3, ako aj článku 4 ods. 1 smernice [2000/78] záver, že je prípustné, aby nevidiaca osoba vykonávala činnosť prísediaceho (sădeben zasedatel) a zúčastňovala sa na trestných konaniach, alebo
2. je konkrétne zdravotné postihnutie trvalo nevidiacej osoby osobnou charakteristikou, ktorá tvorí základnú a rozhodujúcu požiadavku na činnosť prísediaceho (sădeben zasedatel), a teda jej existencia odôvodňuje rozdielne zaobchádzanie a nezakladá diskrimináciu na základe charakteristiky ‚zdravotné postihnutie‘?“

32. Návrh na začatie prejudiciálneho konania bol zapísaný do registra kancelárie Súdného dvora 12. novembra 2019. Písomné pripomienky predložila VA, poľská a portugalská vláda, ako aj Európska komisia. Vo veci nebolo nariadené pojednávanie.

IV. Analýza

33. Na úvod najskôr poznamenávam, že položené otázky týkajúce sa výkladu smernice 2000/78, sa netýkajú všetkých prísediacich v trestných veciach, ale iba tých, ktorí, ako je stanovené v bulharskom systéme opísanom v návrhu na začatie prejudiciálneho konania, vykonávajú svoje funkcie v rámci zárobkovej, a teda profesionálnej činnosti.

34. Ďalej zdôrazňujem, že prísediaca dotknutá vo veci samej, VA, je nielen osobou so zrakovým postihnutím, ale je nevidiaca.

35. V nasledujúcej analýze odpoviem na prejudiciálne otázky na základe ich spoločného preskúmania. Najskôr bez väčších ťažkostí konštatujem, že situácia takej osoby, ako je VA, jednoznačne spadá do pôsobnosti smernice 2000/78, ďalej sa zameriam na zásadnú otázku, či sa na rozdielne zaobchádzanie s VA vzťahuje výnimka, predovšetkým výnimka uvedená v článku 4 ods. 1 tejto smernice, ktorá sa týka existencie základnej a rozhodujúcej požiadavky, a či zodpovedá táto výnimka oprávnenému cieľu a je primeraná.

A. O uplatnení směrnice 2000/78

36. Pripomínam, že z názvu a preambuly smernice 2000/78 vyplýva, že má stanoviť všeobecný rámec, aby bola každému zabezpečená rovnosť zaobchádzania v zamestnaní a povolanií tým, že sa mu poskytne účinná ochrana proti diskriminácii na základe niektorého z dôvodov uvedených v jej článku 1, medzi ktoré patrí aj zdravotné postihnutie.⁴

37. Prejednávaná vec spadá do pôsobnosti smernice 2000/78.

38. Po prvé, ako som uviedol vo svojich úvodných poznámkach, prejednávaná vec sa týka činnosti príslušného v trestných veciach v rámci zárobkovej činnosti.⁵ Z informácií predložených vnútroštátnym súdom totiž vyplýva, že činnosť príslušného zakladá právo na odmenu a že trvanie tejto činnosti nie je zjavne časovo obmedzené.

39. Po druhé prejednávaná vec sa týka zdravotného postihnutia v zmysle článku 1 smernice 2000/78, tak ako je definované v judikatúre, a to obmedzenia vyplývajúceho najmä z telesného, mentálneho alebo psychického postihnutia, ktorého vzájomné pôsobenie s rôznymi prekážkami môže brániť plnej a účinnej účasti dotknutej osoby na profesijnom živote na základe rovnosti s ostatnými zamestnancami.⁶ Porucha zmyslovej schopnosti, v prejednávaní veci zraku, je totiž telesným postihnutím v zmysle tohto článku.

40. Po tretie rozdielne zaobchádzanie s VA, v prípade ktorého je zrejme nesporné, že priamo súviselo s jej zdravotným postihnutím, sa týka prístupu k zamestnaniu v zmysle článku 3 ods. 1 písm. a) smernice 2000/78, ktorým je zamestnanie príslušného, a podmienky zamestnania v zmysle článku 3 ods. 1 písm. c) tejto smernice, a to úplnej straty zraku.

41. Z toho vyplýva, že zaobchádzanie s VA zo strany sudkyne a predsedu dotknutého súdu, ktoré spočívalo v tom, že VA nebola nikdy vymenovaná za príslušnicu v trestnej veci, spadá pod smernicu 2000/78. VA bola zbavená výkonu zárobkovej činnosti príslušnej v trestných veciach z dôvodu, že je nevidiaca, a teda z dôvodu charakteristiky priamo súvisiacej s jedným z dôvodov uvedených v článku 1 smernice 2000/78, a to zdravotného postihnutia.

42. Treba však overiť, či sa na toto rozdielne zaobchádzanie vzťahuje niektorá z výnimiek stanovených v tejto smernici.

B. O existencii výnimky zo zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia

43. Na posúdenie toho, či je rozdielne zaobchádzanie priamo na základe zdravotného postihnutia prípustné, a nie je teda zakázanou diskrimináciou v zmysle smernice 2000/78, sú relevantné dve ustanovenia tejto smernice.

⁴ Pozri v tomto zmysle, pokiaľ ide o diskrimináciu na základe veku, rozsudok z 13. septembra 2011, Prigge a i. (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 39).

⁵ Uvádzam, že to tak nie je v mnohých členských štátoch, v ktorých je činnosť príslušného v trestných veciach občianskou povinnosťou, za ktorú sa poskytne náhrada, a nie odmena, ktorá sa vykonáva počas určitého obdobia, a nie je zamestnaním ani povolaním v zmysle smernice 2000/78. Príslušníci, ktorí je prizvaný na zasadanie v určitej trestnej veci, môže byť v budúcnosti znovu vyžiadany, ale spravidla až po uplynutí určitej doby.

⁶ Pozri najmä rozsudky z 11. apríla 2013, HK Danmark (C-335/11 a C-337/11, EU:C:2013:222, bod 38), ako aj z 18. marca 2014, Z. (C-363/12, EU:C:2014:159, bod 77).

44. Najprv článok 2 ods. 5 uvedenej smernice stanovuje, že táto smernica nebude mať žiadny vplyv na opatrenia stanovené vnútroštátnou právnou úpravou, ktoré sú potrebné na ochranu práv a slobôd iných.

45. Toto ustanovenie sa môže vzťahovať na legislatívne opatrenie na ochranu tretej osoby, akou je obžalovaný, ktorého právo na obhajobu v trestnom konaní môže byť dotknuté. Podľa tohto článku 2 ods. 5 sa však vyžaduje legislatívne opatrenie. Nie je však zjavné, že by vnútroštátne právo dotknuté vo veci samej prostredníctvom takéhoto opatrenia špecifikovalo, že zárobková činnosť prísediaciho sa nevzťahuje na nevidiace osoby.⁷ Okrem toho poukazujem na skutočnosť, že vnútroštátny súd, ktorému prináleží v prípade potreby toto overiť, neuviedol toto ustanovenie. Na vylúčenie nevidiacich osôb z výkonu zamestnania prísediaciho sa teda zrejme v prejednávanej veci nevzťahuje odôvodnenie založené na uvedenom článku 2 ods. 5.

46. Podľa článku 4 smernice 2000/78, nazvaného „Požiadavky na povolanie“, môžu členské štáty v súlade s odsekom 1 tohto článku stanoviť, že rozdielne zaobchádzanie, ktoré je založené na takej charakteristike, ako je osobitná fyzická spôsobilosť, súvisiacej s niektorým z dôvodov uvedených v článku 1 tejto smernice, najmä zdravotným postihnutím, nie je diskrimináciou, ak predstavuje „skutočnú a rozhodujúcu požiadavku na zamestnanie [základnú a rozhodujúcu požiadavku na povolanie – *neoficiálny preklad*]“ pod podmienkou, že cieľ je oprávnený a požiadavka primeraná.

47. Jadro týchto prejudiciálnych otázok tvorí možnosť odôvodniť rozdielne zaobchádzanie z dôvodu zdravotného postihnutia na základe tohto článku 4 ods. 1. Pripomínam, že sudkyňa a predseda súdu tvrdia, že pravidlá a zásady trestného konania, a to zásada bezprostrednosti, priame hodnotenie dôkazov na účely zistenia objektívnej pravdy, vnútorné presvedčenie a rovnaké oboznámenie sa členov rozhodovacieho zloženia v oblasti vykonávania dôkazov, bránia tomu, aby sa nevidiaci prísediaci mohli zúčastniť trestného konania. Zrak je podľa nich základnou a rozhodujúcou požiadavkou na výkon činnosti prísediaciho na účely rešpektovania týchto pravidiel a zásad.

48. Súdny dvor už rozhodol, že podmienku disponovať osobitnou fyzickou spôsobilosťou možno považovať za základnú a rozhodujúcu požiadavku na zamestnanie v zmysle článku 4 ods. 1 smernice 2000/78 na výkon povolania dopravného pilota⁸ alebo hasiča⁹. Z judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že určitú úroveň zrakovej ostrosti možno analogicky považovať za základnú a rozhodujúcu požiadavku na výkon povolania vodiča ťažkých nákladných vozidiel.¹⁰

49. Platí to aj v prípade schopnosti vidieť na účely výkonu zárobkovej činnosti prísediaciho v súlade s pravidlami a zásadami trestného konania?

50. Pripomínam, že podľa odôvodnenia 23 smernice 2000/78 je výnimka týkajúca sa existencie základnej a rozhodujúcej požiadavky na zamestnanie, uvedenej v článku 4 ods. 1 tejto smernice, uplatniteľná len za veľmi obmedzených okolností.

51. Cieľom vnútroštátnych pravidiel trestného konania, o ktoré sa opiera sudkyňa a predseda súdu na obhajobu svojho stanoviska, je zabezpečiť spravodlivý proces.

⁷ Pozri bod 18 vyššie, ktorý spresňuje podmienky na výkon funkcie prísediaciho bez toho, aby stanovil požiadavku týkajúcu sa fyzickej spôsobilosti alebo fyzického zdravia.

⁸ Pozri rozsudok z 13. septembra 2011, Prigge a i. (C-447/09, EU:C:2011:573, bod 67).

⁹ Pozri rozsudok z 12. januára 2010, Wolf (C-229/08, EU:C:2010:3, bod 40).

¹⁰ Vyvodzujem to z rozsudku z 22. mája 2014, Glatzel (C-356/12, EU:C:2014:350, body 49, 50 a 72).

52. Tento cieľ je jednoznačne oprávnený. Právo na spravodlivý proces je totiž základným právom zakotveným v článku 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý bol podpísaný 4. novembra 1950 v Ríme (ďalej len „EDLP“), a v článku 47 Charty. Otázkou je, či je na zabezpečenie spravodlivého procesu potrebné, aby prísediaci videli, a prípadne, či predstavuje vylúčenie nevidiacej osoby z účasti na všetkých trestných veciach ako prísediaceho primeranú reakciu, ktorá neprekračuje rámec toho, čo je potrebné na dosiahnutie uvedeného cieľa.

53. V ďalšej časti svojich návrhov preukážem, že odpoveď na túto otázku spočíva v krehkej rovnováhe medzi dvoma základnými právami, právom na spravodlivý proces na jednej strane (pododdiel 1) a právom osoby so zdravotným postihnutím nebyť diskriminovaná vo svete práce na druhej strane¹¹ (pododdiel 2) a následne z toho vyvodím závery v prípade takej veci, o akú ide vo veci samej (pododdiel 3).

1. Základné právo na spravodlivý proces

54. Na účely pochopenia pravidiel spravodlivého procesu uplatniteľných na prísediaceho v trestných veciach najprv stručne objasním úlohu prísediaceho a zdôrazním otázky, ktoré z nej vyplývajú.

a) Úloha prísediaceho v trestných veciach

55. Prísediacimi sú občania, ktorí sa spoločne podieľajú na súdnictve v trestných veciach tým, že sami alebo spolu s profesionálnymi sudcami rozhodujú o vine, a niekedy s nimi dokonca rozhodujú o treste.¹²

56. Na rozdiel od profesionálnych sudcov nemajú vzdelanie ako sudcovia. Tým, že sú vyberaní z radov obyvateľstva, spravidla žrebom, majú zastupovať spoločnosť v jej rozmanitosti.¹³

57. Prísediaci vystupujú buď v rámci takzvanej „tradičnej“ poroty, teda v rámci procesu, v ktorom sa profesionálni sudcovia nemôžu zúčastniť na rozhodovaní prísediacich o vine, alebo v rámci zmiešaných súdov zložených z prísediacich a profesionálnych sudcov. V druhom z uvedených prípadov, ktorý si zvolila aj Bulharská republika, prísediaci zasadajú a rozhodujú spolu s profesionálnymi sudcami.¹⁴

¹¹ Charta stanovuje základné právo nebyť diskriminovaný na základe zdravotného postihnutia a byť integrovaný najmä do sveta práce, ktoré je zakotvené v článkoch 21 a 26. Tieto práva boli prebraté smernicou 2000/78 v rozsahu, v akom sa týkajú práva na rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, ako to vyplýva zo samotného názvu tejto smernice a z jej článku 3, ktorý sa týka pôsobnosti tejto smernice.

¹² Mnohé členské štáty sa rozhodli využívať inštitút prísediacich. Ako vyplýva z prvkov porovnávacieho práva uvedených v rozsudku ESLP zo 16. novembra 2010, Taxquet v. Belgicko (CE:ECHR:2010:1116JUD000092605, bod 43), rozhodlo sa tak dvadsaťjeden z dvadsiatich siedmich členských štátov.

¹³ Pozri kvalifikáciu vyžadovanú zákonom o súdnej moci, bod 18 vyššie.

¹⁴ Členské štáty, ktoré používajú systém zmiešaných súdov zložených z prísediacich a profesionálnych sudcov, sú okrem Bulharskej republiky Česká republika, Dánske kráľovstvo, Spolková republika Nemecko, Estónska republika, Grécka republika, Francúzska republika, Chorvátska republika, Talianska republika, Maďarsko, Poľská republika, Portugalská republika, Slovinská republika, Slovenská republika, Fínska republika a Švédске kráľovstvo. Členské štáty, ktoré si zvolili tradičnú porotu, sú Belgické kráľovstvo, Írsko, Španielske kráľovstvo, Maltská republika a Rakúska republika.

58. Zriadenie poroty je výsledkom vôle zapojiť občanov z radov občianskej spoločnosti do súdneho konania, najmä vo vzťahu k najzávažnejším trestným činom.¹⁵ Prispievajú tak k vytvoreniu nestranného súdu bez zaujatosti alebo predpojatosti.¹⁶

59. Vzhľadom na rozhodujúcu úlohu prísediacich v trestnom konaní, pretože oni sami nesú spoločnú zodpovednosť alebo preberajú zodpovednosť za rozhodnutie o vine, ktoré môže mať pre obžalovaného značné dôsledky, pokiaľ ide o zbavenie osobnej slobody, stanovili členské štáty pravidlá trestného konania, ktoré stanovujú rámec pre konanie, a uplatňujú sa na prísediacich v plnom rozsahu.

b) Pravidlá a zásady trestného konania, ktorých cieľom je zabezpečiť spravodlivý proces

60. Pravidlami a zásadami trestného konania, ktoré uvádza sudkyňa, predseda súdu, ako aj prvostupňový súd, sú zásada bezprostrednosti, priame hodnotenie dôkazov, ktoré musí umožniť zistenie objektívnej pravdy, a vnútorné presvedčenie.

61. Európsky súd pre ľudské práva mal opakovane príležitosť zaoberať sa *zásadou bezprostrednosti*, ktorá existuje v mnohých právnych poriadkoch. Jeho úvahy sú vyjadrené v nedávnom rozsudku Súdneho dvora.¹⁷ Súdny dvor rozhodol, že zásada bezprostrednosti je jedným z dôležitých prvkov trestného konania. Vyžaduje, aby osoby, ktoré sú zodpovedné za rozhodnutie o vine alebo nevine obžalovaného, v zásade vypočuli svedkov osobne a posúdili ich dôveryhodnosť. Posúdenie dôveryhodnosti, pokiaľ ide o svedka, je zložitou úlohou, ktorú za normálnych okolností nemožno vykonať jednoduchým prečítaním obsahu vyhlásení tohto svedka, ako sú uvedené v zápisniciach z výsluchov.¹⁸ Je osobitne dôležité, aby sa obžalovaný mohol postaviť tvárou v tvár svedkovi za prítomnosti sudcu, ktorý má vo veci rozhodnúť.¹⁹ Sudcom sa rozumejú všetci členovia rozhodovacieho zloženia a tento výraz teda v prejednávanej veci zahŕňa aj prísediacich.

62. Bezprostrednosť teda odráža povinnosť prísediacich vypočuť svedkov na pojednávaní a *priamo hodnotiť dôkazné prostriedky* na pojednávaní.²⁰ Ako v podstate uvádza generálny advokát Léger vo svojich návrhoch vo veci Baustahlgewebe²¹, pojem „bezprostrednosť“ predpokladá priamy vzťah medzi sudcom a osobou podliehajúcou súdnej právomoci, takže sudca, ktorý sa nezúčastnil na ústnom pojednávaní, nemôže vo veci rozhodovať.²²

63. *Vnútorné presvedčenie* súvisí s týmto priamym hodnotením dôkazov na pojednávaní.²³

64. Prísediaci tým, že sa zúčastňujú na pojednávaní a na kontradiktórnom vypočutí účastníkov konania, získavajú priame poznatky o skutočnostiach, ktoré sú relevantné na odsúdenie alebo zbavenie viny a môžu si tak vytvoriť vnútorné presvedčenie o vine alebo nevine obžalovaného.

¹⁵ Pozri najmä rozsudok ESLP zo 16. novembra 2010, Taxquet v. Belgicko (CE:ECHR:2010:1116JUD000092605, bod 83).

¹⁶ Pozri najmä rozsudok ESLP z 15. decembra 2005, Kyprianou v. Cyprus (CE:ECHR:2005:1215JUD007379701, bod 118).

¹⁷ Pozri rozsudok z 29. júla 2019, Gambino a Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628). Pozri tiež návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Bot vo veci Gambino a Hyka (C-38/18, EU:C:2019:208, bod 94 a nasl.).

¹⁸ Pozri rozsudok z 29. júla 2019, Gambino a Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, bod 42).

¹⁹ Pozri rozsudky citované v rozsudku z 29. júla 2019, Gambino a Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, bod 43).

²⁰ Pozri rozsudok ESLP z 29. júna 2017, Lorefice v. Taliansko (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, body 36 a 43).

²¹ Pozri návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Léger vo veci Baustahlgewebe/Komisia (C-185/95 P, EU:C:1998:37, body 82 a 83).

²² Pozri rozsudok ESLP z 2. decembra 2014, Cutean v. Rumunsko (CE:ECHR:2014:1202JUD005315012, body 60 až 73).

²³ Ako je uvedené v rozsudku ESLP zo 16. novembra 2010, Taxquet v. Belgicko (CE:ECHR:2010:1116JUD000092605, bod 95), diskusie majú slúžiť ako základ vnútorného presvedčenia.

65. Tento mechanizmus vnútorného presvedčenia je známy v mnohých kontinentálnych právnych systémoch a jeho príkladom sú niektoré pokyny pre prísediacich, podľa ktorých sa prísediaci musia zamyslieť a zisťovať, aký dojem urobili predložené dôkazy proti obžalovanému a prostriedky na jeho obranu na ich presvedčenie.²⁴

66. Možnosť vytvoriť si vnútorné presvedčenie po ústnych diskusiách v zásade vyžaduje, aby si sudcovia a prísediaci mohli vypočuť diskusiu, čo je podľa návrhu na začatie prejudiciálneho konania prípad VA.

67. Otázkou v prejednávanej veci v dôsledku toho je, či je potrebné, aby prísediaci, ktorý diskusie *počúva*, mal rovnako možnosť *vidieť* na to, aby mohol rozhodnúť v súlade so spravodlivým procesom založeným najmä na zásade bezprostrednosti a pravidle vnútorného presvedčenia, a teda v plnom rozsahu vykonávať svoje povinnosti.

68. Zdôrazňujem, že z pravidiel a zásad, ktoré som citoval vyššie, automaticky nevyplýva, že zrak predstavuje základnú a rozhodujúcu požiadavku spravodlivého procesu v trestných veciach, pretože o všetkých dôkazoch sa pred sudcami a prísediacimi diskutuje ústne.

69. Existujú však prípady, keď je zrak podľa všetkého nevyhnutným predpokladom na riadny výkon funkcie prísediaceho. Ide o veci, v ktorých sú rozhodujúcimi dôkazmi na účely rozhodnutia o vine fotografie, kamerové záznamy, grafy alebo výkresy a ktorých hodnotenie závisí úplne alebo predovšetkým od vizuálneho dojmu, ktorý poskytujú.

70. To platí napríklad v prípadoch vraždy, zásahu do telesnej integrity osoby, najmä sexuálneho násillia, alebo v prípadoch falšovania písomností, v ktorých sú dôkazy založené prevažne na vizuálnych nosičoch.²⁵ Opis fotografií alebo filmov, rovnako ako diskusie o nich na pojednávaní síce umožňujú prísediacemu, aby si urobil názor, ale tento názor nie je výsledkom dojmu, ktorý mu *priamo* poskytujú fotografie alebo filmy. Navyše, aj keby nevidiaci prísediaci mohol osobne využívať pomoc nestrannej tretej osoby, jej zásah by mohol ovplyvniť jeho vnímanie fotografií a filmov. Minimálne by nebol schopný vytvoriť si svoj vlastný názor priamo na základe týchto dôkazov, ale nepriamo prostredníctvom tejto tretej osoby.

71. Okrem týchto prípadov zostáva ešte určiť, či možno zrak považovať za základnú a rozhodujúcu požiadavku na zamestnanie na výkon činnosti prísediaceho v trestných veciach v plnom rozsahu.

72. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že v prípade neexistencie ustanovení práva Únie v danej oblasti je v podstate určenie pravidiel trestného konania len vecou vnútroštátneho práva. Konkrétne článok 6 EDĽP ani článok 47 Charty neupravujú prípustnosť dôkazov ako takých, čo je

²⁴ Pozri najmä pokyny pre prísediacich vo Francúzsku v súlade s článkom 353 Trestného poriadku. V Belgicku článok 342 Trestného poriadku stanovil podobné pokyny. Pojem „vnútorné presvedčenie“ je často dávaný do protikladu s mechanizmom *common law*, podľa ktorého musí byť vina preukázaná nad všetky pochybnosti („beyond reasonable doubt“). Ako však uvádza Dominique INCHAUSPÉ, „v oboch prípadoch treba vychádzať len z dôkazov predložených na pojednávaní“ (*L'intime conviction*. In: *Traité de psychiatrie légale*. Bruylant, 2017, s. 603 až 617).

²⁵ Ako príklad spomeniem prípady týkajúce sa detskej pornografie, v ktorých môže prísediaci posudzovať, či z fotografií vyplýva, že zobrazené osoby sú podľa nich zjavne maloletými osobami.

vec, ktorá patrí predovšetkým vnútroštátnemu právu členských štátov.²⁶ To isté platí aj v prípade pravidiel týkajúcich sa hodnotenia dôkazov získaných v rámci trestného konania vedeného proti osobám podozrivým z trestnej činnosti.²⁷

73. Právo Únie neupravuje ani také podmienky na výkon funkcie prísediaciho, ako je vek, miesto bydliska alebo neexistencia odsúdenia za trestný čin alebo priestupok.²⁸ Podotýkam, že mentálne alebo telesné postihnutie, alebo dokonca zdravotný stav, ktorý môže brániť osobe vo výkone úloh, ktoré vyžaduje funkcia prísediaciho, predstavuje prekážku výkonu tejto funkcie v práve mnohých členských štátov.²⁹ Slepota sa však často považuje za prekážku výkonu funkcie.

74. Uvádzam, že pokiaľ ide o prísediaciho v Nemecku, ktorý bol vylúčený z účasti na trestných veciach z dôvodu svojej slepoty a podal žalobu pre porušenie zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia, Bundesverfassungsgericht (Spolkový ústavný súd, Nemecko) rozhodol, že jeho vylúčenie odôvodnené zásadou bezprostrednosti stanovenou v trestnom práve nebolo v rozpore so Základným zákonom.³⁰ Podľa môjho názoru môžu pravidlá trestného konania, a najmä také zásady, ako je bezprostrednosť, úplne legitímne viesť k vylúčeniu nevidiacich prísediacich z účasti na určitých trestných veciach. Okrem toho poznamenávam, že existencia takého zdravotného postihnutia môže byť rovnako dôvodom na vylúčenie zo zoznamu prísediacich, ktorí môžu byť vymenovaní v trestných veciach, na základe osobitných ustanovení vnútroštátneho trestného práva.³¹

75. Otázkou je, či možno nevidiacieho prísediacieho považovať na základe takých všeobecných zásad trestného práva, ako sú zásady uvedené vo veci samej, za nespôsobilého na výkon svojich funkcií vo *všetkých* trestných veciach.

76. Na zodpovedanie tejto otázky je potrebné zohľadniť ustanovenia smernice 2000/78 o zákaze diskriminácie na základe zdravotného postihnutia v zamestnaní a o ochrane osôb so zdravotným postihnutím s cieľom integrovať ich do sveta práce, v spojení s ustanoveniami Dohovoru OSN. Treba preskúmať, či môžu mať tieto ustanovenia vplyv na širokú mieru voľnej úvahy ponechanú členským štátom pri vymenovaní prísediacich v trestných veciach a na prípadné vylúčenie nevidiacich prísediacich.

²⁶ Rozsudok z 2. marca 2021, Prokuratuur (Podmienky prístupu k údajom, ktoré sa týkajú elektronických komunikácií) (C-746/18, EU:C:2021:152, body 41 a 42), a rozsudok ESLP z 10. februára 2005, Graviano v. Taliansko, CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, bod 36.

²⁷ Pozri v tomto zmysle najmä rozsudok z 2. marca 2021, Prokuratuur (Podmienky prístupu k údajom, ktoré sa týkajú elektronických komunikácií) (C-746/18, EU:C:2021:152, bod 41).

²⁸ Medzi ďalšie kritériá patrí okrem iného minimálna úroveň vzdelania (pozri bulharské právo v bode 18 vyššie) alebo výkon vládnych či legislatívnych funkcií, mandát voleného zástupcu na miestnej úrovni alebo výkon súdnych funkcií.

²⁹ Platí to najmä v prípade Dánska, Nemecka a Rakúska (pozri La place des jurés populaires dans le procès pénal. In: *Étude de législation comparée*. Júl 2018, č. 285, Sénat, Francúzsko). Bulharsko uvádza len mentálne postihnutie. Španielsko výslovne stanovuje vo svojej novele zákona o prísediacich, ktorá nadobudla účinnosť 14. februára 2018, že osoby so zdravotným postihnutím nie sú vylúčené z výkonu funkcie prísediacich [Ley Orgánica 1/2017, de 13 de diciembre, de modificación de la Ley Orgánica 5/1995, de 22 de mayo, del Tribunal del Jurado, para garantizar la participación de las personas con discapacidad sin exclusiones (organický zákon č. 1/2017 z 13. decembra 2017, ktorým sa mení a dopĺňa organický zákon č. 5/1995 z 22. mája 1995 o porotných súdoch na účely zabezpečenia účasti osôb so zdravotným postihnutím bez toho, aby boli vylúčené)] (BOE č. 303 zo 14. decembra 2017, s. 123527).

³⁰ Pozri rozsudok nemeckého Spolkového ústavného súdu z roku 2004 (ECLI:DE:BVerfG:2004:rk20040310.2bvr057701). Poznamenávam však, že tento súd vo svojom rozhodnutí výslovne ponechal otvorenú otázku, či Základný zákon *vyžaduje* vylúčenie nevidiacich prísediacich.

³¹ Pozri najmä francúzske trestné právo, podľa ktorého môže slepota predstavovať „vážny dôvod“ umožňujúci vylúčenie prísediacieho s týmto zdravotným postihnutím (článok 258 Trestného poriadku a komentáre ANGEVIN, H., LE GALL, H.-C.: Cour d'assises-Composition-Jury, JurisClasseur Procédure pénale. Február 2021, zv. 20 – 20).

2. Základné právo osôb so zdravotným postihnutím nebyť diskriminovaný v zamestnaní a povolani

77. Ako vyplýva najmä z preambuly smernice 2000/78, Únia sa zaviazala bojovať proti diskriminácii na základe zdravotného postihnutia snahou o odstránenie nerovností na základe zdravotného postihnutia. Potvrdila najmä význam podpory integrácie osôb so zdravotným postihnutím do pracovného života prijatím vhodných opatrení³² s cieľom prispievať k ich plnej účasti na ekonomickom, kultúrnom a sociálnom živote a na realizácii ich potenciálu.³³

78. Táto integrácia je zabezpečená tým, že verejní i súkromní zamestnávateľia vykonajú v súlade s článkom 5 smernice 2000/78 „primerané prispôsobenia [úpravy – *neoficiálny preklad*]“ v prospech osôb so zdravotným postihnutím, teda prijmú vhodné opatrenia podľa potreby *jednotlivého* prípadu, aby umožnili osobe so zdravotným postihnutím vykonávať pracovnú činnosť, pokiaľ tieto opatrenia nie sú pre zamestnávateľa neúmerným bremenom.

79. Odôvodnenie 20 smernice 2000/78 spresňuje, že vhodné opatrenia sú účinné a praktické opatrenia určené na prispôsobenie pracoviska zdravotnému postihnutiu, ako je prispôsobenie priestorov, úprava pracovného zariadenia alebo rozdelenie úloh.³⁴

80. Na účely určenia typu vhodných opatrení v takom prípade, o aký ide vo veci samej, ktorý sa týka nevidiacej osoby, ktorá chce pracovať ako prísediaca v trestných veciach, treba odkázať na Dohovor OSN.

81. Ako totiž Súdny dvor rozhodol vo veci Glatzel³⁵, prednosť medzinárodných zmlúv, ktoré uzavrela Únia, pred sekundárnou právnou úpravou vyžaduje, aby táto právna úprava bola v čo najširšej miere vykladaná v súlade s týmito zmluvami. Treba teda odkázať na článok 13 Dohovoru OSN, ktorý sa venuje „prístupu k spravodlivosti“ osôb so zdravotným postihnutím. Toto ustanovenie stanovuje, že zmluvné strany uvedeného dohovoru zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím účinný prístup k spravodlivosti na rovnakom základe s ostatnými, a to aj poskytnutím procesných úprav, s cieľom uľahčiť im účinné plnenie ich úlohy priamych a nepriamych účastníkov, vrátane úlohy svedkov, vo všetkých súdnych konaniach.

82. Toto ustanovenie je výslovne uvedené v nedávnom dokumente s názvom Medzinárodné zásady a usmernenia pre prístup osôb so zdravotným postihnutím k spravodlivosti, ktorý zverejnila Organizácia spojených národov.³⁶ Cieľom tohto dokumentu je poskytnúť komplexné usmernenia a praktické pokyny na zaručenie tohto prístupu k spravodlivosti,³⁷ ktoré však nie sú záväzné.

³² Pozri v tomto zmysle odôvodnenie 6 smernice 2000/78, ktoré odkazuje na Chartu základných sociálnych práv pracovníkov Spoločenstva, a odôvodnenie 8 tejto smernice.

³³ Pozri odôvodnenie 9 smernice 2000/78, ktoré je odrazom článku 26 Charty, nazvaného „Integrácia osôb so zdravotným postihnutím“, podľa ktorého „Únia uznáva a rešpektuje právo osôb so zdravotným postihnutím využívať opatrenia, ktoré sú určené na zabezpečenie ich nezávislosti, sociálnej integrácie a integrácie v zamestnaní a účasti na spoločenskom živote“. Pozri tiež rozsudok z 22. mája 2014, Glatzel (C-356/12, EU:C:2014:350, body 77 a 78).

³⁴ Zdôrazňujem, že prejednávaná vec vyvoláva viac ťažkostí vo vzťahu k primeraným úpravám, ktoré možno prijať, než boli ťažkosti posudzované vo veci Tartu Vangla (C-795/19, EU:C:2020:961), týkajúcej sa väzenského dozorca so sluchovým postihnutím. Ako som totiž uviedol vo svojich návrhoch v tejto veci, načúvací prístroj a prispôsobenie pracoviska mohli dotknutej osobe umožniť plne vykonávať svoje funkcie.

³⁵ (C-356/12, EU:C:2014:350, bod 70).

³⁶ Tieto zásady a usmernenia, vypracované pod vedením osobitnej spravodajkyne OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím, boli zverejnené v auguste 2020.

³⁷ Pozri predhovor Vysokej komisárky OSN pre ľudské práva k týmto zásadám a usmerneniam.

83. Podľa týchto zásad a usmernení právo na rovný prístup k spravodlivosti znamená, že osoby so zdravotným postihnutím sa môžu priamo zúčastňovať na súdnom konaní *najmä ako prísediaci*. Štáty sú na tento účel vyzvané, aby odstránili všetky prekážky súvisiace so zdravotným postihnutím, vrátane zákonov, ktoré bránia osobám so zdravotným postihnutím vykonávať funkciu sudcov alebo prísediacich, a aby zabezpečili rovnú účasť týchto osôb v systéme prísediacich tým, že im poskytnú všetku potrebnú pomoc, ako aj primerané úpravy a procesné úpravy.³⁸ Tieto úpravy zahŕňajú ustanovenie nezávislých sprostredkovateľov alebo facilitátorov vyškolených na poskytovanie pomoci pri komunikácii s účastníkmi konania, ako sú napríklad ústni tlmočníci, ktorí musia vykonávať svoje funkcie účinne, presne a nestranne. Zahŕňajú tiež technickú pomoc prostredníctvom hlasových telekomunikačných produktov.³⁹

84. Pokiaľ ide o nevidiacu osobu, tieto úpravy by mohli mať formu *hmotnej* pomoci, ako je poskytnutie dokumentov v Braillovom písme, *osobnej* pomoci, ako je pomoc nestrannej a certifikovanej tretej osoby, alebo tiež *organizačnej* pomoci vymenovaním nevidiaceho prísediaceho len vo veciach, ktoré nevyžadujú vizuálne hodnotenie dôkazov.

85. Komisia sa domnieva, že takéto úpravy by sa mali zväziť vo vzťahu k takým prísediacim, ako je VA, a že úplné vylúčenie nevidiacich osôb z akejkoľvek účasti ako prísediacich na trestných veciach je neprimerané a v rozpore so zákazom diskriminácie na základe zdravotného postihnutia.

86. Hoci do značnej miery súhlasím s týmto názorom v prípade takej veci, o akú ide vo veci samej, v nasledujúcom pododdieli 3 preukážem, že odpoveď na položené otázky sčasti závisí od rozhodnutia členských štátov chrániť záujem obžalovaného v rámci spravodlivého procesu, a teda od ustanovení vnútroštátneho práva prijatých dotknutým členským štátom.

3. Dôsledky, ktoré treba vyvodit' z oboch základných práv pre prejednávajúcu vec

87. Z vyššie uvedenej analýzy vyplýva, že na účely zabezpečenia spravodlivého procesu a ochrany záujmov obžalovaného môžu členské štáty do značnej miery slobodne stanoviť pravidlá trestného konania podľa vlastného výberu.

88. Konštatujem, že hoci sú členské štáty okrem iného povinné vykonať primerané úpravy vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím, niektoré pravidlá trestného konania môžu mať za následok obmedzenie možností vykonať takéto úpravy v prospech prísediaceho, ak je nevidiaci, a obmedzenie jeho účasti na trestných veciach.

89. Platí to pre pravidlá, ktoré stanovujú, že medzi úlohy prísediaceho patrí jeho prípadná účasť na obhliadke miesta trestného činu, vrátane rekonštrukcie skutkových okolností. Za tohto predpokladu možno zrak, rovnako ako v prípadoch, keď sú dôkazy založené predovšetkým na takých vizuálnych nosičoch, ako sú fotografie,⁴⁰ považovať za nevyhnutný na to, aby umožnil prísediacemu vytvoriť si vlastný názor na rekonštrukciu skutkových okolností, na ktorej sa zúčastnil, bez toho, aby bolo možné kompenzovať jeho zdravotné postihnutie akoukoľvek úpravou.

³⁸ Pozri Medzinárodné zásady a usmernenia pre prístup osôb so zdravotným postihnutím k spravodlivosti, c. d., usmernenia 7.2 b) a 7.2 c).

³⁹ Pozri Medzinárodné zásady a usmernenia pre prístup osôb so zdravotným postihnutím k spravodlivosti, c. d., usmernenie 3.

⁴⁰ Pozri príklady uvedené v bodoch 69 a 70 vyššie.

90. To platí aj v prípade pravidiel vnútroštátneho práva týkajúcich sa dokazovania, ktoré môžu zakázať prítomnosť tretej osoby pri príseďacom z dôvodu, že by to viedlo k prekročeniu maximálneho počtu osôb, ktoré sa môžu zúčastniť na porade, alebo k porušeniu zásady bezprostrednosti vykladanej reštriktívne, t. j. zásady, ktorá vylučuje, aby medzi príseďaceho a dôkaz, ktorý má príseďaci hodnotiť, vstupoval hoci aj nestranný sprostredkovateľ.⁴¹

91. Ako som uviedol v bodoch 73 a 74 vyššie, ďalšie pravidlá môžu ešte stanoviť, že osoby s takým telesným postihnutím, ako je slepota, nemôžu byť v zásade zapísané do zoznamov príseďacích v trestných veciach. Tieto pravidlá, ktoré môžu brániť prítomnosti akéhokoľvek nevidiaceho príseďaceho na týchto veciach, možno vysvetliť najmä chápaním úlohy, ktorú v trestnom konaní zohráva reč tela, podľa ktorej výraz tváre alebo pohyby tela vo všeobecnosti predstavujú kľúčový prvok hodnotenia dôkazov, čo robí zo zraku základnú a rozhodujúcu požiadavku na výkon funkcie príseďaceho.⁴²

92. Zdôrazňujem však, že prejednávacia vec sa netýka takých ustanovení vnútroštátneho práva, ktoré sa týkajú činnosti príseďaceho alebo podmienok jeho výberu. Konkrétne zákon o súdnej moci, ktorý upravuje výber príseďacích, nestanovuje minimálnu fyzickú spôsobilosť, ani neuvádza ako dôvod vylúčenia slabosť alebo telesné postihnutie alebo iný fyzický zdravotný problém, ktorý by im bránil vo výkone ich funkcií.

93. Hoci je VA nevidiaca, z návrhu na začatie prejudiciálneho konania vyplýva, že spĺňala kritériá na výkon funkcie príseďacej. Okrem toho bola prijatá ako príseďacia na Sofijski gradski šad (Mestský súd Sofia) a pridelená do trestného senátu súdu tohto mesta, na ktorom zložila prísahu.

94. Jej úplné zbavenie skutočného výkonu činnosti príseďacej je výsledkom posúdenia jej údajnej nespôsobilosti vykonávať túto činnosť z dôvodu jej zdravotného postihnutia dvoma osobami vzhľadom na také zásady vnútroštátneho trestného práva, ako je zásada bezprostrednosti a vnútorného presvedčenia.

95. Otázkou je, či je úplné zbavenie výkonu činnosti príseďaceho na základe takéhoto posúdenia v súlade s článkom 4 ods. 1 smernice 2000/78.

96. Pripomínam, že toto ustanovenie, ktoré predstavuje výnimku z práva na rovnosť zaobchádzania s osobami so zdravotným postihnutím, sa má vykladať reštriktívne a v súlade s jeho znením má rozdielne zaobchádzanie na základe základnej a rozhodujúcej požiadavky na zamestnanie *stanoviť členský štát*. Podľa môjho názoru musí vnútroštátny zákonodarca v prvom rade vyvážiť základné práva spojené so spravodlivým procesom a ochranou osôb so zdravotným postihnutím tým, že vo svojom vnútroštátnom práve prípadne stanoví, že zrak predstavuje základnú a rozhodujúcu požiadavku na zamestnanie. Táto požiadavka musí byť tiež primeraná sledovanému cieľu, teda spôsobilá zaručiť spravodlivý proces bez toho, aby išla nad rámec toho, čo je na tento účel potrebné.

⁴¹ Takéto pravidlá existujú v práve *common law*, ktoré rovnako odmieta ako neprípustné dôkazy z druhej ruky, teda vyjadrenia, ktoré svedok priamo nepočul, ale o ktorých bol informovaný.

⁴² Uvádzam, že toto poňatie nie je prijímané jednomyselne. Uznáva sa tiež, že nevidiace osoby majú často rozvinuté iné zmysly, predovšetkým sluch, ktorý im umožňuje odhaliť v hlase známky, ktoré nemôžu vnímať zrakom.

97. V takom prípade, o aký ide vo veci samej, keď z vnútroštátneho práva jednoznačne nevyplýva, že by zákonodarca stanovil, že zrak predstavuje takúto požiadavku, sa domnievam, že smernica 2000/78 v spojení s ustanoveniami Dohovoru OSN vyžaduje, aby boli pravidlá a zásady trestného práva vykladané tak, aby sa nevidiaci prísediaci mohli v čo najväčšej miere zúčastniť na konaniach v trestných veciach.

98. V tejto súvislosti, ako som uviedol, v rámci systémov trestného konania, v ktorých pojednávanie zohráva kľúčovú úlohu a v ktorých v súlade so zásadou bezprostrednosti musia byť všetky rozhodujúce dôkazy vykonané na pojednávaní pred prísediacimi, okolnosť, že prísediaci je nevidiaci, nie je nevyhnutne prekážkou toho, aby mohol vykonávať funkcie prísediaceho. Pokiaľ si v zásade môže vypočúť diskusie, mal by byť *spôsobilý* vytvoriť si vnútorné presvedčenie rovnako ako ostatní prísediaci, prinajmenšom vo veciach, ktoré nevyžadujú hodnotenie dôkazov na základe ich vizuálneho dojmu.

99. Domnievam sa, že to je zmyslom smernice 2000/78 v spojení s ustanoveniami Dohovoru OSN, ktorého cieľom je, ako som uviedol, integrovať osoby so zdravotným postihnutím do spoločenského života a do sveta práce. To platí najmä v prípade takej činnosti, ako je činnosť prísediaceho, ktorá dotknutej osobe umožňuje tým, že sa podieľa na výkone spravodlivosti, zohrávať zásadnú úlohu v spoločnosti. Tento prístup je odôvodnený o to viac, že prísediaci majú zastupovať občanov v ich rozmanitosti, a netreba preto vylučovať osoby s takým zdravotným postihnutím, ako je slepota.

100. Chcel by som dodať, že treba zabrániť tomu, aby bola otázka, či je nevidiaca osoba *spôsobilá* plniť funkcie prísediaceho, bez ďalšieho posúdenia a zo zásady zodpovedaná záporne. Osoba s týmto zdravotným postihnutím musí byť zbavená výkonu funkcie prísediaceho, ak si to želá, ale naopak nemôže byť z neho automaticky vylúčená. Skutočnosť, že sa VA zúčastnila na mnohých trestných veciach⁴³ bez toho, aby, zdá sa, mala nejaké ťažkosti, čo prináleží overiť vnútroštátnemu súdu, naznačuje, že je spôsobilá plniť tieto funkcie v súlade s pravidlami trestného konania. Ak je to tak a ak neexistujú ustanovenia vnútroštátneho práva týkajúce sa minimálnej fyzickej spôsobilosti prísediaceho alebo jeho fyzického zdravia vo všeobecnosti, domnievam sa, že úplné zbavenie nevidiacich osôb výkonu činnosti profesionálneho prísediaceho porušuje podmienku proporcionality, ktorú požaduje článok 4 ods. 1 smernice 2000/78 v tom, že to prinajmenšom ide nad rámec toho, čo je na tento účel potrebné.

101. Napokon by som spresnil, že pravidlo, ktorého sa dovoľáva sudkyňa UB vo veci samej, podľa ktorého musí zabezpečiť, aby sa všetci členovia rozhodovacieho zloženia zaoberali dôkazmi predloženými vo veci rovnakým spôsobom,⁴⁴ nebráni tomu, aby bola zohľadnená osobitná situácia nevidiaceho prísediaceho, najmä tým, že mu bude poskytnutá hmotná, osobná alebo organizačná pomoc. Naopak, takéto zohľadnenie možno považovať za súčasť primeraných úprav, ktoré je štát ako zamestnávateľ povinný poskytnúť osobám so zdravotným postihnutím v súlade s článkom 5 smernice 2000/78 v spojení s jej odôvodnením 17.⁴⁵

102. V dôsledku toho sa domnievam, že vnútroštátny súd, ktorý rozhoduje v takej veci, o akú ide vo veci samej, je povinný vykladať svoje vnútroštátne právo s prihliadnutím na znenie a účel smernice 2000/78 v čo najväčšej miere tak, aby sa dosiahol výsledok sledovaný touto smernicou,

⁴³ VA vo svojich písomných pripomienkach, ktoré predložila Súdnemu dvoru, spresňuje, že sa zúčastnila na 48 rozhodovacích zloženiach a preskúmala 200 prípadov.

⁴⁴ Pozri bod 29 vyššie.

⁴⁵ Pripomínam, že podľa tohto odôvodnenia sa spôsobilosť prísediaceho vykonávať úlohy, ktoré vyžaduje jeho funkcia, musí preskúmať vzhľadom na primerané úpravy, ktoré je vo vzťahu k nemu zamestnávateľ povinný vykonať.

t. j. integrácia osôb s takým zdravotným postihnutím, ako je slepota, do sveta práce, v prejednávanej veci do zárobkovej činnosti prísediaceho, a vylúčiť ich z neho len v prípade, ak nie sú spôsobilé vykonávať úlohy spojené s ich funkciami. Zdôrazňujem, že v tejto súvislosti je potrebné vyhnúť sa predpojatému správaniu vylúčením takýchto osôb hneď od začiatku z dôvodu, že nemôžu vidieť. Treba overiť, či sú tieto osoby, s osobitnou pomocou alebo bez nej,⁴⁶ spôsobilé vykonávať činnosť prísediaceho, o zbavenie ktorej sami nepožiadali.

103. Spresňujem, že takýto prístup nebráni tomu, aby taká nevidiaca osoba, ako je VA, bola vylúčená z určitých trestných vecí, v ktorých je zrak základný a rozhodujúci na účely hodnotenia takých dôkazov, ako sú uvedené v bode 69 vyššie. Naproti tomu, ak neexistujú ustanovenia vnútroštátneho práva v oblasti trestného konania týkajúce sa minimálnej fyzickej spôsobilosti profesionálneho prísediaceho alebo jeho fyzického zdravia vo všeobecnosti, úplné vylúčenie tejto osoby z účasti na týchto veciach na základe jej údajnej neschopnosti vykonávať svoje funkcie z dôvodu jej zdravotného postihnutia je podľa môjho názoru neprimerané a predstavuje diskrimináciu v rozpore so smernicou 2000/78 v spojení s ustanoveniami Dohovoru OSN.

V. Návrh

104. Vzhľadom na vyššie uvedené úvahy navrhujem, aby Súdny dvor na otázky, ktoré položil Värchoven administrativen säd (Najvyšší správny súd, Bulharsko), odpovedal takto:

1. Článok 2 ods. 1 a 2, článok 4 ods. 1 a článok 5 smernice Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, v spojení s článkom 5 bodom 2 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý bol schválený v mene Európskeho spoločenstva rozhodnutím Rady 2010/48/ES z 26. novembra 2009, sa majú vykladať v tom zmysle, že členské štáty musia prijať vhodné opatrenia na integráciu nevidiacej osoby do sveta práce, vrátane tých opatrení, ktoré jej umožnia v čo najväčšej miere vykonávať zárobkovú činnosť prísediaceho v trestných veciach.
2. Ak neexistujú ustanovenia vnútroštátneho práva v oblasti trestného konania týkajúce sa minimálnej fyzickej spôsobilosti profesionálneho prísediaceho alebo jeho fyzického zdravia vo všeobecnosti, článok 2 ods. 1 a 2, článok 4 ods. 1 a článok 5 smernice 2000/78 v spojení s článkom 5 bodom 2 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím bránia tomu, aby nevidiaca osoba, ktorá spĺňa kritériá stanovené vnútroštátnym právom na výkon funkcie prísediaceho v trestných veciach v rámci zárobkovej činnosti a ktorá bola prijatá do práce ako prísediaca na súde, bola úplne vylúčená z účasti na týchto veciach na základe jej údajnej neschopnosti tieto funkcie vykonávať z dôvodu jej zdravotného postihnutia.

⁴⁶ V prejednávanej veci z písomných pripomienok VA vyplýva, že zrejme nevyužila pomoc na to, aby mohla plniť svoje úlohy ako prísediaca.